

Posudek disertační práce Mgr. Miroslava Klečkové

Disertační práce Miroslavy Klečkové nese poněkud nejasný název *Ideové předpoklady totalitních režimů v perspektive filosofie N. A. Berďajeva* a sleduje záměr poukázat na osobitý přístup tohoto autora k uvedené problematice. (s. 163) Práce je rozčleněna do šesti kapitol, z nichž první se zabývá původem totalitarismu podle Berďajevovy filosofie orientované nábožensky. Druhá kapitola prezentuje kritický pohled autora na slabiny moderní demokracie. Ve třetí kapitole pojednává o nebezpečí politického utopismu a o roli doktríny pokroku. Čtvrtou kapitolu věnuje fenoménu sakralizace politiky a politickým náboženstvím. V páté kapitole je tématem ruská idea a ruský mesianismus. V poslední kapitole pak přichází na řadu dehumanizace společnosti a antisemitismus. K tomuto členění poznamenejme, že není jasná jeho vnitřní logika: zda spíše vychází z autorčiny koncepce totalitarismu či z pojetí Berďajevova anebo z předpokládané chronologie jeho uvažování. Tomu však odporuje tvrzení, že v jeho textech absentuje jasně vymezená obsahová a chronologická linie. (s. 5)

Do myšlení Nikolaje Alexandroviče Berďajeva uvádí autorka čtenáře výkladem jeho pojetí vztahu člověka a dějin. Ve své filosofii svobody chápe dějiny jako neustálou konfrontaci osobní svobody s neosobními determinujícími podmínkami existence, přičemž současnost je obdobím epochálního zlomu: nastupuje éra univerzalizmu a kolektivismu. Do tohoto rámce zapadá Berďajevova analýza totalitarismu. Hlavní pozornost pak zaměřuje na motivy a předpoklady, které vedou člověka do područí totalitarizmu či k revoltě vůči němu. (s. 15) Zdá se však, že jeho výstižnou i když poněkud vágní filosofickou charakteristiku, podle níž *„totalitní stát chce sám být církví, organizovat lidské duše, panovat nad nimi, nad svědomím, nad myšlením a neponechat místa pro svobodu ducha, pro oblast království Božího”*, se autorka zbytečně pokouší konfrontovat s politologickými teoriemi (Balík, Kubát, Linz,...), které jsou budovány na docela jiné rovině, která je s filosofickou nesouměřitelná. Navíc poněkud oslabuje zjištění, že k mnohým jasnozřivým postřehům o totalitarismu dospěl Berďajev mnohem dříve, než citovaní autoři.

F. Furet by mohl v této souvislosti zajímavým způsobem potvrdit tezi o epochálním zlomu, pokud by ovšem autorka dokázala vytěžit jeho úvahy o Velké francouzské revoluci, zejména myšlenku, že totalitní ideologie je fenoménem objevujícím se na přelomu tradiční a

moderní společnosti. Také konfrontace Berďajeva myšlení s filosofií E. Voegelina by mohla přinést zajímavé plody, pokud by autorka věnovala tomuto mysliteli větší pozornost. Chvályhodná je její snaha opírat se o originální texty, její překlady Voegelina jsou však natolik volné, že zastírají to, co je v originále podstatné. Voegelinův výraz „the problem of the substantive order in the soul“ není vhodné přeložit jako „zásadny problém duše“ (s. 61), protože v případě výrazu „order“ se jedná o důležitý pojem: „řádu v duši“ totiž, podle jeho učení, v určitém smyslu odpovídá „řád ve společnosti“ a „řád kosmu“. Tomu, že se nejedná o náhodné přehlédnutí, napovídá opakování podobné chyby později (s. 63). Důvody, proč opustil chápání totalitních ideologií jako politických náboženství by byly zřejmější a porovnání jeho zralé pozice s Berďajevovou přínosnější.

Výběr literatury rozličné myšlenkové úrovně odpovídá koncepčním nejasnostem a svědčí do jisté míry o tom, že teprve v průběhu zpracování tématu si autorka snažila zjednat určitý přehled. Není jistě na místě vytýkat, že nepoužila k pojednávání problematice to či ono důležité dílo, přesto si autor posudku neodpustí poznámku, že páté kapitole by prospěla znalost Špidlíkovy knihy *Ruská idea* či Besnconova spisku *Svatá Rus*.

Uvedené dílčí výhrady nevrhají stín na kladné hodnocení disertační práce Miroslavy Klečkové. Její silnou stránkou je hluboké porozumění dílu Nikolaje Berďajeva, jeho dobového kontextu a jeho přínosu pro pochopení totalitarismu. Text je srozumitelný, čtivý a odpovídá stylistickým standardům. Práce nevykazuje znaky plagiátu, ale naopak osvědčuje osobitý přístup k tématu. To jsou hlavní důvody, proč autor posudku doporučuje práci k obhajobě.

8. 5. 2017

Mgr. Daniel Kroupa Ph. D.